

УДК 330.101 : 327.82] (510) : 339.94
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2024/1-58/18-28>

Ігор ПІЛЯЄВ, д-р політ. наук, проф.
ORCID ID: 0000-0001-7509-3158
e-mail: igor.piliaiev@gmail.com

Інститут економіки та прогнозування НАН України, Київ, Україна

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ДИПЛОМАТІЯ КНР У ВІДНОСИНАХ ІЗ КРАЇНАМИ, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ (НА ПРИКЛАДІ РЕГІОНУ АФРИКАНСЬКОГО РОГУ)

Вступ. Сучасний Китай після успішного здійснення "політики реформ і відкритості" фактично відійшов від марксистсько-маоїстського підходу до дипломатії на користь усе більш інтегративного підходу, поєднуючи звернення до етичних установок конфуціанської традиції із прагненням інкорпорувати методологію та практичні підходи західних шкіл міжнародних відносин і дипломатії. Метою було міждисциплінарний аналіз ідейно-ціннісних і теоретичних засад, сучасного стану й особливостей здійснення економічної дипломатії Китаю стосовно країн, що розвиваються, на прикладі регіону Африканського Рогу – осередку складного переплетіння інтересів ключових світових гравців. На цій основі досліджено регіональні тренди розвитку глобальної багатополарності, зокрема геоекономічні впливи безпекової кризи в Баб-ель-Мандебській протоці на регіональні позиції Китаю. Здійснено аналіз критичного наративу щодо сучасної економічної дипломатії КНР в Африці.

Методи. Застосовано методи абстрактно-логічний, кейс-стаді, аксіологічного, емпіричного, статистичного та структурно-функціонального аналізу, інструментарій соціальної філософії, політичної економії, теорії модернізації, цивілізаційної та глобалізаційної теорій.

Результати. Виявлено, що теоретичним обґрунтуванням сучасної економічної дипломатії КНР у країнах, що розвиваються, стала теорія нової структурної економіки, принциповою особливістю якої є відмова від традиційної бінарності поділу країн на розвинені й такі, що розвиваються, та від традиційної дихотомії "донор – реципієнт" на користь "партнерства заради розвитку". На прикладі регіону Африканського Рогу виявлено, що економічна дипломатія Пекіна стосовно африканських держав є експансивною, але водночас характеризується притаманною конфуціанству гнучкістю, намаганням уникати антагонізмів та відшукувати "золоту середину".

Висновки. Доведено, що, попри посилення глобальної конкуренції між Китаєм і США, економіко-теоретичне та дипломатичне обґрунтування Пекіном реальної моделі свого сучасного економічного розвитку є більш "дружнім" та адаптивним до неоліберальної моделі Вашингтонського консенсусу, ніж сама ця реальна модель. КНР за останнє десятиріччя забезпечила собі міцний геостратегічний плацдарм у регіоні Африканського Рогу для просування власних економічних інтересів уздовж критично важливого для глобальних ланцюжків поставок транспортного коридору через Баб-аль-Мандебську протоку, а також для подальшої експансії своєї економічної, фінансової та "м'якої сили" на Африканському континенті.

Ключові слова: Реляційна дипломатія, нова структурна економіка, конфуціанство, допомога розвитку, безпекова криза в Баб-аль-Мандебській протоці.

Вступ

Наразі у світі ведеться не лише геополітична і геоекономічна, але й теоретична боротьба на рівні наукового дискурсу між так званим "Вашингтонським консенсусом" і "Пекінським консенсусом"¹ – тобто різними моделями економічного розвитку та участі у глобалізаційних процесах для нових індустріальних країн та країн, що розвиваються.

Після розпочатої Ден Сяопіном у грудні 1978 р. "політики реформ і відкритості" Китай відійшов від марксистсько-маоїстського підходу до дипломатії на користь усе більш інтегративного підходу, поєднуючи звернення до етичних установок конфуціанської традиції із прагненням інкорпорувати методологію та практичні підходи західних шкіл політології, міжнародних відносин та дипломатії, особливо політичного реалізму та конструктивізму.

Як зауважує В. У. Угву (2021, с. 7), "китайсько-африканські відносини завжди стосувалися трикутника "Китай, Африка і Захід" – на позначення простору для тестування нового багатополарного світу". Відтак, дослідження цих відносин має не лише регіональний, а й глобальний вимір у контексті реструктуризації архітектури глобального політичного, економічного та фінансового лідерства.

Метою цього дослідження є міждисциплінарний аналіз ідейно-ціннісних і теоретичних засад, сучасного

стану й особливостей здійснення економічної дипломатії Китаю стосовно країн, що розвиваються, на прикладі регіону Африканського Рогу, який є на сьогодні осередком складного переплетіння геополітичних і геоекономічних інтересів ключових світових гравців. На цій основі досліджено регіональні тренди розвитку глобальної багатополарності, зокрема геоекономічні впливи безпекової кризи в Баб-ель-Мандебській протоці.

Методи

У статті використано методи абстрактно-логічний, кейс-стаді, аксіологічного, емпіричного, статистичного та структурно-функціонального аналізу. На міждисциплінарній основі застосовано інструментарій соціальної філософії, політичної економії, теорії модернізації, цивілізаційної та глобалізаційної теорій.

Географічно регіон Африканського Рогу ми розглядаємо в його найпоширенішому форматі чотирьох суверенних держав: Ефіопії, Еритреї, Джибуті та Сомалі, включаючи самопроголошену в північній частині Сомалі республіку Сомаліленду.

Огляд літератури. Ґрунтовний аналіз сучасного китайського наративу світового порядку, зовнішньої політики та дипломатії здійснили Цинь Яцун (Qin, 2007), Чжао Тінян (Zhao, 2009), Ян Сюетун (Yan, 2019), Ка-Хо Вонг (Wong, 2018). У контексті трансформації функцій держави в умовах глобалізації автором цієї статті було проведено аналіз ідейно-теоретичного потенціалу теорії нової структурної економіки, яку нині закладено в доктринальну основу та практичні настанови проактивної економічної дипломатії Китаю в країнах, що розвиваються (Піляєв, 2021).

¹ Термін, як альтернатива Вашингтонському консенсусу, уперше запропонований у 2004 р. Джошуа Купером Рамо (США), керуючим директором геостратегічної консалтингової компанії Kissinger Associates.

Складній взаємодії стратегічних, політичних, інфраструктурних, фінансово-економічних, безпекових вимірів сучасної африканської політики та дипломатії Китаю присвятили свої праці А. К. Алвес (Alves, 2008), Д. Бройтігам (Brautigam, 2008; 2020), Я. Ван де Лой (Van de Looy, 2006), А. Веє (Were, 2022), М. Геннінг (Henning, 2013), Х. Наранг (Narang, 2024), В. У. Угву (2017), вітчизняні дослідники О. Волович (2019), В. Константинов (2017), С. Рошко і М. Феделеш (2020) та ін.

Геополітичним і гео економічним викликам, проблемам та здобуткам китайської дипломатії безпосередньо в регіоні Африканського Рогу присвятили дослідження А. Бодетті (Bodetti, 2020), М. Ш. Бхарті (Bharti, 2022), Л. Ганауер і Л. Дж. Морріс (Hanauer, & Morris, 2014), В. М. Чазиза (Chaziza, 2021), Г. Чалишкан (Çalışkan, 2021), В. Константинов (2017) та ін.

Проте досі у світовій та вітчизняній науковій літературі відсутні праці, що системно охоплювали б культурно-ціннісне, ідейно-теоретичне підґрунтя, стратегічні орієнтири та механізми практичної реалізації цілей сучасної китайської економічної дипломатії щодо країн "глобального Півдня" на прикладі одного із ключових регіонів сучасної геополітики та гео економіки. Це обумовило вищенаведені мету та методи цього дослідження.

Результати

Культурно-ціннісні засади сучасної китайської дипломатії. Пекін, прагнучи виставити себе покровителем країн "глобального Півдня" у їх боротьбі за гідне місце в сучасному світі та апелюючи до постколоніального ресентименту їхніх народів, які, як і Китай, у минулому зазнали національного приниження та експлуатації з боку колоніальних імперій "глобальної Півночі", протягом останніх десятиліть активно розробляє концептуально-теоретичні засади своєї дипломатії з опорою на традиційні для китайського конфуціанства цінності глобальної гармонії, гуманності, глобального консенсусу на основі спільних інтересів та "спільної долі", переосмислення "всіх проблем у світі" як "проблем світу" (Zhao, 2009, p. 17) в його єдності.

"Теорія відносин" Цинь Яцина (Qin, 2007), неуніверсалістська "теорія Піднебесної" Чжао Тін'яна (Zhao, 2009), "теорія морального реалізму" Янь Сюетун (Yan, 2019), концепт "моральної інтерсуб'єктності" Хуан Чуньчеха (Huang, 2022) – усі вони апелюють до традиційної китайської думки та історії, на цій основі оскаржуючи, але ще більшою мірою доповнюючи західні теорії глобалізації й міжнародних відносин. При цьому Цинь Яцин зауважує, що традиційний для часів двотисячолітньої Китайської імперії китаєцентричний ієрархічний концепт усесвіту – Піднебесної (китайський термін – *Тянься*), який на практиці було імплементовано в імперську трибутарну (данницьку) систему, де всі переважно добровільно визнавали верховний авторитет і владу китайського імператора, уважалися його підданими й віддавали йому пошану та данину, – не можна розглядати як теорію міжнародних відносин, оскільки такий концепт не містить жодних понять суверенітету і територіальної цілісності, а тому не має сенсу "міжнародності" (Qin, 2007). На думку Чжао Тін'яна, "належний" глобалізований світ може бути заснований на двох ключових концептах: *агори*² і *піднебесної*, де давньогрецькі й китайські традиції взаємодоповнювалися б у гармонії (Zhao, 2009, p. 17). За твердженням Хуан Чуньчеха, прихований інтелектуальний ресурс "моральної інтерсуб'єктності",

який міститься в конфуціанському концепті гуманізму (кит. *рен*), – саме те, що потрібно людству в XXI ст. (Huang, 2022).

Ян Сюетен визначає політичне лідерство через призму неоконфуціанської моралі, зокрема через здатність уряду здійснювати свою національну відповідальність і підтримувати свій міжнародний стратегічний авторитет. При цьому ключовим зовнішньополітичним меседжем його теорії виступає впевненість у тому, що поляризація глобальної конкуренції між Китаєм і Сполученими Штатами не призведе до нового сценарію холодної війни, але їх взаємна недовіра зрештою поверне світовий центр з Європи до Східної Азії, де він і перебував протягом багатьох століть історії людства до другої половини XVIII ст. (Yan, 2019).

Визначальною рисою китайської дипломатії є "сильний традиційний культурний фон" (Угву, 2021, с. 7), що сформувався на базі синтезу традиційних конфуціанських, марксистських із "китайською специфікою", модернізаційних і глобалістських цінностей. Це обумовлює проактивну політику КНР щодо розвитку людського потенціалу в Африці (Угву, 2021, с. 8). У цьому контексті "реляційна" дипломатія КНР робить наголос на розвиток "людських відносин" між лідерами держав, гармонізацію відносин між державами на основі конфуціанської мудрості, моралі та здорового глузду, і відносно менше значення, ніж західна дипломатія, надає світовому порядку, заснованому на письмових нормах міжнародних договорів і міжнародного публічного права в цілому.

У межах свого активного зовнішньополітичного курсу при президенті Сі Цзіньпіні щодо боротьби за переформування структури глобального лідерства Китай протягом 2021–2023 рр. офіційно висунув три нові глобальні ініціативи, а саме: Глобальну ініціативу з розвитку (GDI), Глобальну ініціативу з безпеки (GSI) та Глобальну цивілізаційну ініціативу (GCI). Вони спрямовані на подальший розвиток геостратегічної інфраструктурної ініціативи Пекіна "Пояс і Шлях", оголошеної невдовзі після приходу Сі до влади у вересні 2013 р. Ось як рупор КПК на міжнародній арені – газета *Global Times* – аж ніяк не в марксистсько-маоїстському, а саме в конфуціанському дусі обґрунтовує ці три нові тісно взаємопов'язані глобальні ініціативи Сі: "Глобальна цивілізаційна ініціатива, Глобальна ініціатива у галузі розвитку та Глобальна ініціатива у сфері безпеки є вельми стислими версіями минулого успішного досвіду Китаю, яким Китай готовий беззастережно поділитися з усім світом задля досягнення спільного розвитку на основі взаємного обміну й навчання. Можна сказати, що всі ці три ініціативи є високоякісними глобальними суспільними благами, які демонструють щирість і добру волю Китаю" (Global Civilization Initiative..., 2023).

Зокрема, ключова ідея Глобальної ініціативи розвитку (ГІР), яку Сі вперше оприлюднив у промові на засіданні Генеральної Асамблеї ООН 2021 р., – це дотримання "людиноцентричного" підходу, головною метою якого є подолання викликів, пов'язаних з пандемією, і прискорення виконання Порядку денного ООН до 2030 р. За три роки до того країни G7 запропонували ініціативу під назвою "Побудуймо кращий світ" ("Build Back Better World (BBBW)"), яка була спрямована на залучення капіталу для часткового задоволення потреби у \$40 трлн, необхідних для розвитку інфраструктури в країнах, що розвиваються. Натомість, ГІР запропонувала допомогу Китаю в досягненні 17 цілей сталого розвитку до 2030 р. Пекін пообіцяв виділити відповідні кошти на різні інвестиційні проекти в рамках своєї ініціа-

² Площа для загальних (народних) зборів громадян у давньогрецьких полісах.

тиви. Наприкінці 2021 р. президент Сі Цзіньпін оголосив, що Китай перенаправить \$10 млрд своїх спеціальних прав запозичення (СПЗ) зі свого рахунку в МВФ до африканських країн (Center for International Knowledge on Development, 2023, p. 14). На середину 2023 р. загальна кількість проєктів сприяння розвитку в рамках ГІР перевищила 100, від яких скористалися майже 40 країн, що розвиваються (Center for International Knowledge on Development, 2023, p. 6).

Характерно, що під час проголошення Глобальної цивілізаційної ініціативи Пекіна у своїй промові 15 березня 2023 р. Сі Цзіньпін серед "спільних цінностей" та "спільних прагнень" людства назвав демократію (Embassy of the People's Republic ..., 2023), хоча в це поняття китайці вкладають свій, вельми відмінний від західного, зміст. У цьому зв'язку індійський аналітик Д. Р. Чодхурі слушно зауважує: "Сі назвав "мир, розвиток, рівність, справедливість, демократію і свободу" "спільними прагненнями", а не правами людства" (Chaudhury, 2023). Отже, Пекін тлумачить демократію не як даність із відповідними обов'язковими для її визнання Заходом ознаками, такими як права людини, політичний плюралізм, конкурентні вибори, свобода ЗМІ тощо, а як певний орієнтир соціально-політичного розвитку, до якого поступово наближується суспільство на шляху сталого розвитку, що спрямовується та практично забезпечується однопартійним керівництвом з боку КПК і суворо ієрархічною партійно-державною номенклатурною бюрократією. У цій самій промові Сі закликав забезпечити "людноцентричність" різноманітних варіацій модернізації, що відповідає конфуціанському принципу людяності (Embassy of the People's Republic ..., 2023).

Ідейно-теоретичне підґрунтя економічної дипломатії КНР щодо країн "глобального Півдня". Китай розвиває взаємодію з країнами, що розвиваються, у рамках свого концепту рівноправного співробітництва "Південь – Південь", постійно акцентуючи їх спільний досвід експлуатації економічно розвиненими державами Заходу (або Півночі в цьому геополітичному контексті) та свій особливий та успішний шлях розвитку як засіб позбутися залежності від Заходу й подолати відсталість (Åberg, & Becker, 2020, p. 823).

Особливостями "китайської моделі" розвитку порівняно з іншими експортно-орієнтованими східноазійськими економіками є агресивне використання державних функцій і державної форми власності для стимулювання зростання, ринкової конкуренції та інвестицій поза межами державного сектору (Naughton, 2010) та широке використання прямих іноземних інвестицій у спеціальних економічних зонах (Lin, 2012, p. 47).

Економічна дипломатія Пекіна характеризується притаманною конфуціанству гнучкістю, намаганням уникати антагонізмів і відшукувати "золоту середину". Як наголошує А. Верє, на відміну від часто присутніх у комунікаціях США, Великої Британії та ЄС патерналістських, повчаючих, інструктивних тонів, Китай, будучи економічною наддержавою, зазвичай практикує "мову солідарності, компромісу та єдності" (Were, 2022).

Теоретичним обґрунтуванням сучасної економічної дипломатії КНР у країнах, що розвиваються, стала теорія нової структурної економіки (НСЕ), розроблена одним із найавторитетніших у світі китайських економістів, нині професором Пекінського університету Джастіном Іфу Ліном під час його перебування на посаді віце-президента та шеф-економіста Світового банку (2008–2012). На відміну від переважно невдалих результатів "структуралістської" політики індустріалізації через імпорто-

заміщення, характерної для країн колишнього "соціалістичного табору" і цілого ряду країн Латинської Америки, Близького Сходу та Африки періоду після Другої світової війни аж до краху біполярного світу, головний наголос у НСЕ робиться на порівняльних конкурентних перевагах країни, що вимагає належної оцінки її забезпеченості факторами виробництва. При цьому трудомістка легка промисловість розглядається як відправна точка для структурної трансформації та розвитку економіки. Роль держави, що стимулює розвиток, згідно з теорією НСЕ, має обмежуватися насамперед координацією процесів модернізації національної промисловості через інфраструктурне забезпечення – як "м'якою" (інститути, освіта, наука, соціальні механізми, людський капітал, системи цінностей (Lin, 2012, p. 22), так і "жорсткою", матеріальною інфраструктурою. Принциповою особливістю теорії НСЕ є відмова від традиційної бінарності поділу країн на розвинені й такі, що розвиваються: економічний розвиток визнається як поступовий і безперервний процес, що слідує за змінами порівняльних переваг у міру того, як держава поступово переходить від аграрної до індустріальної економіки (Åberg, & Becker, 2020, p. 820–821).

Зазначимо, що теорія НСЕ не передбачає революційного виклику світовим економічним та фінансовим інституціям, які уособлюють Вашингтонський консенсус. Радше, створюючи інтелектуальні межі для ведення зовнішньоекономічної політики, вона обґрунтовує об'єктивний тренд реструктуризації архітектури глобального економічного та фінансового лідерства й посилення позицій і провідної ролі Китаю в цих процесах, зокрема пов'язаних із динамічними змінами глобальних ланцюгів створення вартості.

Отже, теорія НСЕ, або "китайська модель" Ліна – це не антагоністична, контргегемонна, жорстко етатистська чи інтервенціоністська модель, а частина мейнстрімного теоретичного дискурсу. Вона фактично доповнює глобальну капіталістичну систему. Відтак, концептуально-теоретичні засади сучасної економічної дипломатії КНР можуть бути, за влучним визначенням Дж. Еберга і Д. Бекера, охарактеризовані як "неортодоксальна ортодоксія" (Åberg, & Becker, 2020, p. 824). Тобто теоретичне та дипломатичне обґрунтування реальної моделі сучасного пореформеного економічного розвитку КНР є більш поміркованим, більш "дружнім" та адаптивним до неоліберальної моделі Вашингтонського консенсусу, більш інтегрованим до мейнстрімного неокласичного економіко-теоретичного дискурсу, що відбувається під егідою світових фінансових інституцій (МВФ, Група Світового банку), ніж сама ця реальна модель.

Стратегічні цілі та інструменти економічної дипломатії КНР на прикладі регіону Африканського Рогу

Особливо успішно така стратегія Пекіна зарекомендувала себе в регіоні Африканського Рогу, передусім в Джибуті та Ефіопії.

Керуючись тим, що важливим компонентом НСЕ є інвестиції в інфраструктуру, Ефіопія послідовно й масштабно інвестує в жорстку інфраструктуру: автомобільні дороги, електромережі, аеропорти, телекомунікаційні системи, залізниці, дамби тощо, з метою закласти відчутну основу для сталого зростання та розвитку. Сам основоположник теорії НСЕ Лін став близьким радником покійного ефіопського прем'єра Мелеса Зенаві, а також наступних ефіопських лідерів. За керівництва Зенаві (1991–2012) Ефіопія стала однією з найшвидше зростаючих економік Африки. Зокрема, у період між

2004 і 2014 рр. країна продемонструвала одні з найшвидших у світі темпів зростання реального ВВП – у середньому 10,9 % (World Bank, 2015). У сучасній Ефіопії Китай розглядається як взірцева модель економічного розвитку саме крізь призму теорії НСЕ (Åberg, & Becker, 2020, p. 828). Наразі Китаєм у цій країні здійснюється понад 400 проектів загальною вартістю понад \$4 млрд (Barlett, 2022).

З огляду на войовничу й конфронтаційну політику Еритреї щодо своїх сусідів з моменту здобуття нею незалежності в 1991 р., Пекін зробив основну ставку в регіоні на встановлення та розвиток стратегічного партнерства з Джибуті – країною з найменшою територією на Африканському континенті. Однак її близькість до Близькосхідного регіону, її розташування уздовж Баб-ель-Мандебської протоки та ключових енергетичних маршрутів обумовлюють особливе геостратегічне значення цієї країни в очах великих держав.

Китай послідовно з кінця 1970-х років піклувався про Джибуті та інвестував в місцеву економіку, не виявляючи занепокоєння багатовекторною політикою цієї країни (в ній постійно базуються військові США, Франції, Італії, Іспанії, Німеччини, Японії). Між тим за західними військовими практично не прийшли великі інвестиції, тоді як Китай саме з інвестицій почав просування своїх інтересів у Джибуті, ставши найбільшим торговим партнером (близько 40 % зовнішньої торгівлі) та найбільшим інвестором в економіку Джибуті. Китайці вклали близько \$3,5 млрд у будівництво залізниці (відкрита 1 січня 2018 р.), що зв'язала порт Джибуті з Ефіопією (джибутійська ділянка обійшлася у \$0,5 млрд) (Константинов, 2017).

У межах геостратегічного інфраструктурного проекту Пекіна "Пояс і шлях", що почав реалізовуватися у 2013 р., Джибуті стає логістичним центром на торгових шляхах, що простягаються від Китаю до Індійського океану й Середземного моря. Джибуті також є стратегічно важливим стосовно забезпечення енергетичної безпеки Китаю. Адже Китай зі своєю військовою базою в Джибуті полегшує для себе проходження нафти і природного газу через Баб-ель-Мандебську протоку й забезпечує захист цього імпорту. Нарешті, важливість Джибуті як логістичного центру для Китаю полягає в тому, що більшість інфраструктурних проектів у цій країні на загальну суму \$14,4 млрд фінансуються китайськими банками (Ethiopia's gambit for..., 2024).

Отже, одним із головних майданчиків посилення американо-китайського суперництва в Африці може стати Джибуті. У нинішній ситуації внаслідок "реляційної дипломатії" "вплив Китаю в країні значно вищий, ніж в інших західних держав, особливо США" (Çalişkan, 2021).

Маршрут уздовж Африканського Рогу посідає ключове місце в траєкторії Морського Шовкового шляху (МШШ) від китайського порту Фучжоу³ до італійської Венеції в рамках геостратегічної інфраструктурної ініціативи Пекіна "Пояс і шлях". У листопаді 2021 р. Китай і Комісія Африканського Союзу (вищий орган АС з резиденцією в Аддис-Абебі) підписали План співпраці щодо спільного просування Економічного поясу Шовкового шляху та Морського Шовкового шляху XXI ст. між урядом КНР і Африканським Союзом – першу таку угоду, підписану між Китаєм і регіональною організацією (Ministry of Foreign Affairs ..., 2021). А в травні 2022 р. Китай призначив спеціального посланника для роботи з проектами в межах своєї геостратегічної інфраструк-

турної ініціативи "Пояс і шлях" та іншої діяльності з розвитку на Африканському Розі (Embassy of the People's Republic ..., 2022). Отже, "за великим рахунком Китай написав свою історію успіху щодо проектів у рамках ініціативи "Пояс і шлях" та економічної співпраці з країнами Африканського Рогу" (Bharti, 2022).

Стратегія Китаю щодо участі в дипломатії престижних проектів, особливо в Африці, стала особливо помітною після будівництва штаб-квартири Африканського союзу в Аддис-Абебі 2012 р. Протягом наступного десятиріччя Китай подарував нові, обладнані найсучаснішими технологіями, будівлі парламенту кільком африканським країнам, таким як Мозамбик, Лесото, Гвінея-Бісау та Зімбабве. Зокрема, у жовтні 2023 р. Китай подарував нову будівлю парламенту Зімбабве – проект вартістю \$200 млн профінансував і побудував китайський уряд. У тому самому році Китай урочисто відкрив в Аддис-Абебі штаб-квартиру Африканського центру контролю та профілактики захворювань⁴. Ці грандіозні споруди служать символічними демонстраціями можливостей Китаю позиціонуючи себе як подвижника модернізації та прогресу.

Індійська дослідниця Хема Наранг дуже цікаво пояснює глибинну символіку цієї вражаючої за своїм обсягом "подарункової динаміки" китайської дипломатії: "Антропологія доводить, що подарунки ніколи не бувають абсолютно безкоштовними, оскільки вони створюють двосторонній і непорушний зв'язок між дарувальником і одержувачем. <...>. Подарунки – це невідчужувані об'єкти, ідентичність яких завжди залишається пов'язаною з дарувальником. Значення подарунка полягає в символічному вираженні створення зв'язків визнання" (Narang, 2024). Відповідно й у міжнародних відносинах "подарунки працюють подібним чином, створюючи престиж для того, хто дарує, і підтверджуючи позицію одержувача. <...> Незважаючи на наголос на партнерстві, благодійність тонко підкреслює та заново відкриває матеріальну нерівність, сприяючи зміцненню репутації, честі та престижу Китаю на світовій арені" (Narang, 2024). Таке розуміння дару повністю відповідає традиційним конфуціанським канонам. При цьому в офіційних документах Китай віддає перевагу терміну "допомога розвитку" і часто називає одержувачів допомоги "партнерами", уникаючи традиційної для відносин "Північ – Південь" дихотомії "донор – реципієнт".

Водночас, політика "Одного Китаю", що послідовно й наполегливо проводиться офіційним Пекіном, в основному підтримується африканськими країнами, які залучають допомогу та інвестиції з КНР (Bharti, 2022).

Китай також удало використовує почуття постколоніального ресентименту, наявні в багатьох африканських країнах, апелюючи до подібності свого відносно недавнього соціально-економічного стану до того, в якому нині перебувають чимало його країн-партнерів в Африці (Were, 2022). На цьому фоні шкоди морального авторитету західних країн в Африці завдають і такі явища, як зростання економічної нерівності, криза бездомності, звуження репродуктивних прав жінок, серйозні проблеми з дитячою бідністю, масові расові заворушення, пов'язані з резонансним убивством афроамериканця Дж. Флойда (2020) у США або прецеденти дитячого голоду у Великій Британії, що обумовили реалізацію проекту допомоги голодним британським

³ Між 1405 та 1433 рр. (в епоху Мін) китайський імперський флот під командуванням адмірала Чжен Хе сім разів плавав від Фучжоу до Індійського океану.

⁴ У цьому контексті варто зауважити, що Всесвітню організацію охорони здоров'я з 2017 р. очолює представник Ефіопії, експі-ністр закордонних справ цієї країни Тедрос Аданом Гебреїсус, що створює синергетичний ефект для дії «м'якої сили» Китаю.

дітям з боку ЮНІСЕФ у 2020 р. – уперше за більш ніж 70-річчю історію цієї інституції (Were, 2022). Натомість, як зауважує В. Угву, "приклад Китаю, а саме того, як сотні мільйонів людей були виведені з бідності за два десятиліття, без запровадження ззовні програм структурної перебудови – суттєво посилює оптимізм африканських країн" (Угву, 2021, с. 9).

У результаті посередницьких зусиль Пекіна в душі "реляційної дипломатії" стратегічні партнери КНР Саудівська Аравія та Іран після розриву відносин у 2016 р. 10 березня 2023 р., за підсумками переговорів у Пекіні, підписали угоду про поновлення дипломатичних відносин і відкриття посольств. На початку червня того самого року було відновлено роботу посольства та генконсульства Ірану в Саудівській Аравії, а також представництво Ірану у штаб-квартирі Організації ісламського співробітництва у Джидді. Незабаром Тегеран запропонував Ер-Ріяду створити в регіоні коаліцію для забезпечення морської безпеки у північній акваторії Індійського океану (Gallagher, Hamasaheed, & Nada, 2023). Усе це суттєво знизило силовий тиск з боку Саудівської Аравії на підтримуваних Тегераном еменських хуситів, які нині контролюють північний берег Баб-аль-Мандебської протоки.

Для Китаю посередництво у зближенні між цими двома давніми близькосхідними суперниками має ключові стратегічні та символічні виміри. Щодо зовнішньо-економічної стратегії, Пекіну необхідно підтримувати вільний потік нафти з регіону. Але угода сигналізує і зростаючу роль Пекіна в глобальних справах, особливо у світлі оприлюдненої Сі Цзіньпіном у квітні 2022 р. на Боаоському форумі Ініціативи щодо глобальної безпеки (GSI), у рамках якої Китай розпочав дипломатичний наступ, спрямований на створення альтернативи Сполученим Штатам стосовно домінування у світових справах.

На фоні різких коливань на світових енергетичних ринках після вторгнення Росії в Україну Китаю потрібна певна стабільність у Перській затоці, звідки він отримує понад 40 % імпорту сирої нафти (Gallagher, Hamasaheed, & Nada, 2023). Іран і Саудівська Аравія представляють два полюси сили в регіоні та підтримують протилежні сторони в конфліктах у Ємені, Лівані, Іраку та Сирії. Відтак, зменшення двосторонньої ворожнечі може допомогти зменшити напруженість у всьому регіоні.

Деякі оглядачі припускають, що ірано-саудівська угода може створити основу для ширшого використання нафтоюаня, за допомогою якого розрахунки за нафтовими операціями здійснюватимуться в юанях, на відміну від долара США, який протягом десятиліть був стандартною валютою, що використовувалася в енергетичних операціях. Китай нещодавно уклав таку домовленість з Іраком, а інші країни розглядали подібні варіанти на тлі санкцій США проти Росії (Gallagher, Hamasaheed, & Nada, 2023).

З огляду на прохолодні відносини між США й Саудівською Аравією та десятиліття ворожих відносин Вашингтона з Іраном, Сполучені Штати не були в змозі досягти цієї угоди, незважаючи на те, що протягом 75 років вони були провідною зовнішньою силою в регіоні.

У принципах, викладених як у мирному плані, так і в GSI, Китай наголошує на важливості суверенітету та невтручання у внутрішні справи, що робить Пекін привабливим співрозмовником для Ер-Ріяду та Тегерана, двох сумнозвісних порушників прав людини.

У липні 2023 р. Іран став повноправним членом Шанхайської організації співробітництва (ШОС) – євра-

зійського політичного, економічного й безпекового угруповання зі штаб-квартирою в Пекіні. У дипломатичних та експертних колах допускають можливість приєднання до ШОС і Саудівської Аравії (Gallagher, Hamasaheed, & Nada, 2023).

Пекін сподівається, що міжнародна спільнота розглядатиме його роль в ірано-саудівській угоді як свідчення зростаючого впливу Китаю та його здатності до регіонального та глобального лідерства.

1 січня 2024 р. Іран, Єгипет, Ефіопія та ОАЕ стали членами БРІКС – організації, яка фактично просуває глобальне лідерство Китаю. У той самий день Ефіопія і Сомаліленд, невизнана держава на півночі Африканського Рогу на території колишньої колонії Британське Сомалі, уклали меморандум про взаєморозуміння, що забезпечує Ефіопії доступ до Червоного моря через порт Бербера в обмін на потенційне дипломатичне визнання (Ethiopia's gambit for..., 2024).

У результаті КНР за останнє десятиріччя забезпечила собі міцний безпековий і геостратегічний плацдарм для просування власних економічних та геополітичних інтересів уздовж критично важливого для глобальних ланцюжків поставок транспортного коридору від Суецького каналу через Червоне море, Баб-аль-Мандебську протоку та Аденську затоку до Перської затоки та Індійського океану, а також для подальшої експансії своєї економічної, фінансової та "м'якої сили" на Африканському континенті.

Отже, Китай прагне компенсувати відчутне зниження своєї "твердої сили" у вигляді трудових ресурсів китайських робітників і фахівців на Африканському континенті, що відбулося після 2015 р., насамперед унаслідок глобальної пандемії COVID-19 та зниження світових цін на нафту – чинників, які суттєво вплинули на здатність багатьох африканських країн оплачувати в колишніх обсягах послуги робочої сили з КНР у рамках інвестиційних проєктів китайських компаній в Африці (рис. 1). Проте за неофіційними експертними оцінками (офіційні дані поки не опубліковані), протягом 2023 р. значна кількість раніше призупинених у зв'язку із глобальною коронавірусною пандемією китайських інвестиційних проєктів почали відновлюватися (Number of Chinese workers..., 2024), що відповідно може вплинути й на відновлювальне зростання чисельності китайських працівників на Африканському континенті.

Геоелектронічні впливи безпекової кризи в Баб-ель-Мандебській протоці та позиція Китаю.

Водний шлях через Баб-ель-Мандебську протоку, яка з'єднує Червоне море й Аденську затоку, має критично важливе значення для світової економіки. Саме на цей маршрут зазвичай припадало близько 30 % світових контейнерних вантажоперевезень (Dagher, & Hatem, 2024).

Триваюча криза в Червоному морі, особливо навколо Баб-ель-Мандебської протоки, значно порушила глобальну торгівлю. Ескалація напруженості та напади, такі як удар по танкеру Marlin Luanda (що перевозив російську нафту) і захоплення Іраном судна Suezmax St Nikolas, призвели до істотного зменшення кількості торгових, зокрема наливних і наспинних, суден, що проходять через Суецький канал: у лютому 2024 р. порівняно з лютом 2023 р. кількість проходів танкерів через Суецький канал знизилася на 23 %, суховантажів – на 27 % м/м, а газозовів, що перевозять скраплений природний газ, – на цілих 73 % (Krieger, 2024). Попри розпочату 18 грудня 2023 р. міжнародною коаліцією на чолі зі США військову операцію "Вартовий процвітання" у Червоному морі та Аденській затоці для захисту й роз-

блокування міжнародного судноплавства, безпекова криза в регіоні продовжувалася і в березні 2024 р., що

засвідчило потоплення хуситами 7 березня 2024 р. вантажного судна "Рубімар".

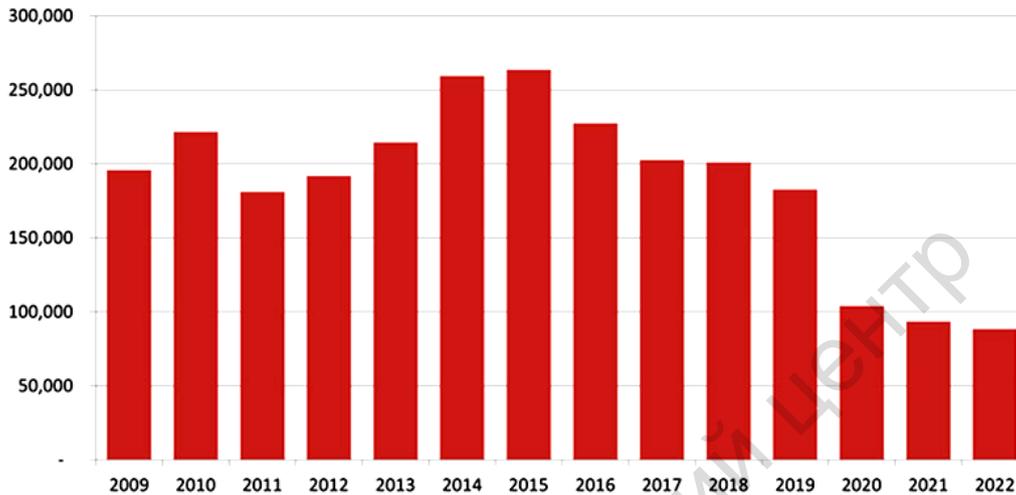

Рис. 1. Кількість китайських працівників в Африці на кінець відповідного року

Джерело: National Bureau of Statistics of China, March 2024; China Africa Research Initiative; Johns Hopkins School of Advanced International Studies.

У результаті більшість світових судновласників, серед яких гіганти MSC, Maersk, CMA CGM, переспрямували контейнеровози довгим маршрутом навколо Африки. За даними спільної платформи МВФ і Оксфордського університету PortWatch, обсяг торгових потоків через Суецький канал-за перші два місяці 2024 р. знизився на 50 % порівняно з минулим роком, а обсяг торгового транзиту навколо мису Доброї Надії зріс приблизно на 74 % від рівня минулого року (Kamali et al., 2024), що збільшує час доставки вантажів як мінімум на 10 днів порівняно з маршрутом через Суецький канал (рис. 2). Як повідомило 21 березня 2024 р., з посиланням на свої довірені джерела, інформаційне агентство Bloomberg, Китай і Росія на закритих переговорах з керівництвом хуситів в Омані досягли домовленості про вільне судноплавство для своїх суден у Червоному морі й Аденській

затоці в обмін на політичну підтримку цими країнами хуситів у таких органах, як Рада Безпеки ООН, де вони є постійними членами з правом вето (Dagher, & Hatem, 2024).

Зазначимо, що китайські компанії (як і російські) не оголошували про те, що вони уникають проходу через Баб-ель-Мандебську протоку, і дані відстеження суден показують, що багато їх суден усе ще прямують цим маршрутом. Адже головним ідеологічним, військовим і фінансовим покровителем хуситів виступає Іран, який є близьким стратегічним, дипломатичним та економічним партнером КНР, у тому числі за членством у таких впливових міжнародних структурах, які просувають глобальні інтереси Пекіна, як ШОС (зі штаб-квартирою в Пекіні) та БРІКС. Особливо слід наголосити, що велика частина експорту іранської нафти йде саме до Китаю (Dagher, & Hatem, 2024).

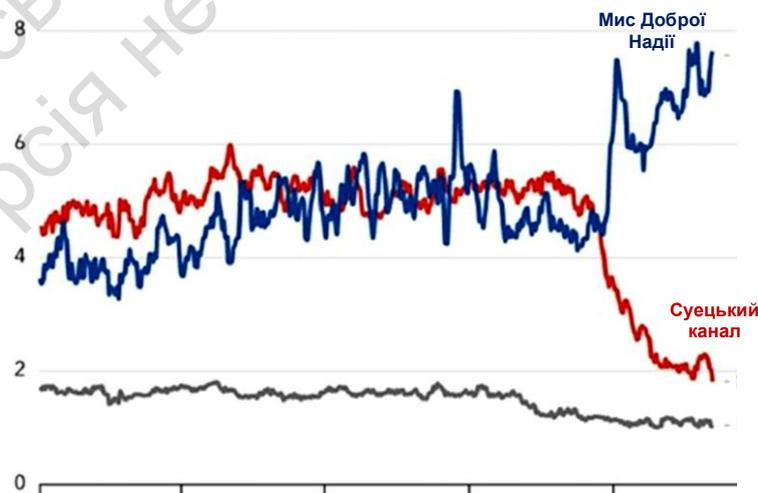

Рис. 2. Збій у ключовому маршруті світової торгівлі: переспрямування торгівлі від Суецького каналу до мису Доброї Надії

Джерела: UN Global Platform; IMF PortWatch.

Атаки на торгові судна в Баб-ель-Мандебській затоці, за заявами керівництва хуситів, нібито спрямовані на вчинення тиску на Ізраїль з метою припинення його війни в Газі проти ХАМАСу. Однак багато аналітиків висловлюють сумніви, що хусити припинять свою кампанію, навіть якщо буде досягнуто припинення вогню в Секторі Газа або укладено постійну мирну угоду (Dagher, & Hatem, 2024). Отже, цілком вірогідно, що фактор блокування ключового маршруту світового торгового судноплавства збереже своє геостратегічне значення на середньострокову перспективу, впливаючи на глобальні ланцюги поставок, а відтак, і на процеси реструктуризації світової економіки та загострення боротьби за глобальне економічне лідерство.

Отже, безпекова криза в Червоному морі ймовірно матиме далекосяжні наслідки для різних секторів. Вона засвідчила вразливість світової торгівлі від геополітичної напруженості та обумовлює необхідність диверсифікації торгових шляхів і стратегій для пом'якшення таких ризиків.

Дискусія і висновки

Критичний нарратив щодо економічної дипломатії КНР в Африці. Функції економічної дипломатії КНР виконують передусім держслужбовці, які діють за інструкціями та дорученнями відповідних урядових структур (Шаров, 2019, с. 26) і лише в межах установлених урядом пріоритетів надають допомогу бізнесу. У цьому контексті політика Китаю щодо фінансування та підтримки інфраструктурних проєктів нерідко критикується на інституційному та експертному рівні, передусім за обумовлення кредитування відбором лише китайських компаній-підрядників (Peel, Kynge, & Hornby, 2018; Big decline in China's..., 2021) і за використання слабкості та корумпованості урядів деяких африканських країн задля непрозорих контрактів щодо нееквівалентного обміну інфраструктурних інвестицій на невідтворювані природні ресурси (Ugwu, 2017; Big decline in China's ..., 2021; Bharti, 2022, р. 26). Приміром, президент Африканського банку розвитку (АФБР)⁵ Акінвумі Адесіна нещодавно закликав припинити дію кредитних угод, наданих в обмін на багаті на континенті запаси нафти та мінералів, критично важливі для таких сучасних високотехнологічних галузей, як виробництво смартфонів та електромобілів (Adebayo, 2024). Серед прикладів, що стосувалися також бізнесу із деяких країн Західної Європи, він навіть, зокрема, довгострокові угоди за схемою "інфраструктура в обмін на ресурси" від 2008 р., що допомогли Китаю отримати контроль над найбільшими у світі родовищами кобальту (критично важливого елемента для літій-іонних акумуляторів електромобілів) у Конго, залишивши цю країну у скрутному фінансовому становищі. Наразі державний аудитор Конго, у зв'язку зі сплеском світового високотехнологічного попиту та, відповідно, світових цін на кобальт, вимагає збільшення інвестиційних зобов'язань Китаю в інфраструктуру до \$20 млрд із початкових \$3 млрд, з тією метою, щоб вони відповідали нинішній ринковій вартості ресурсів, проданих державою за Угодою. Проте Китай відхилив звіт конголезького аудитора й відмовився переглядати базові умови укладених угод (Adebayo, 2024).

На наш погляд, вищезазначена критика економічної діяльності Китаю в Африці обумовлена передусім геополітичними міркуваннями та геостратегічною конкуренцією з боку глобальних гравців за динамічно зростаючий і потенційно привабливий африканський ринок. Однак, спираючись на потенціал "партнерської зовніш-

ньополітичної стратегії [КНР] в Африці на засадах конфуціанських цінностей щедрості та дружби", геополітично орієнтованою на ідеал "гармонійного світу", що передбачає відсутність претензій до внутрішнього устрою й політичного режиму країн-партнерів, В. У. Угву прогнозує: "Китайські інвестиції в африканську економіку продовжуватимуть зростати та найближчим часом почнуть давати перші переваги національним економікам більшою мірою, ніж китайській" (Угву, 2021, с. 13), а Китай стає ключовим політичним, економічним та військовим партнером багатьох африканських держав, що цілком справедливо і для регіону Африканського Рогу.

Як показало недавнє дослідження, проведене науковцями Університету Джонса Гопкінса (США) (Brautigam, Huang, & Acker, 2020), китайські кредитори нині є значною частиною боргової картини в Африці, але їхню роль не слід переоцінювати. Із 45-ти країн Африки, яким Китай надає кредити на державному рівні (Brautigam, Huang, & Acker, 2020, р. 4), менше половини (22 країни) вважаються ризикованими боржниками (Brautigam, Huang, & Acker, 2020, р. 7). Проте у більш ніж половині із цих 22 країн кредитування Китаю становить відносно незначну – не більше 15 % – частку їхнього державного й забезпеченого державою боргу (Brautigam, Huang, & Acker, 2020, р. 8). Зокрема, на Китай припадає лише по 4 % зовнішнього боргу Еритреї (Ibid., р. 8) та Сомалі (Brautigam, Huang, & Acker, 2020, р. 9). Тобто їхні боргові проблеми здебільшого викликані іншими причинами, ніж китайські кредити. Водночас, у 7 з цих 22 країн на Китай припадає чверть або більше всього державного й гарантованого державою боргу. Це – Ангола, Джибуті, Ефіопія, Замбія, Камерун, Кенія і Республіка Конго (Brautigam, Huang, & Acker, 2020, р. 10) (зокрема, на Китай припадає близько 60 % державного й державно гарантованого боргу Джибуті (Brautigam, Huang, & Acker, 2020, р. 11) і 50 % – Ефіопії (Tarrosy, & Voros, 2024)). Однак велика частина їх кредитних зобов'язань Китаю виплачується повільно, частково через брак здатності позичальників виконати свою частку зобов'язань за інвестиційними проєктами.

Наприклад, на Китай наразі припадає \$14 млрд із \$28 млрд сукупного зовнішнього боргу Ефіопії. Однак ще 2019 р. Аддис-Абеба спромоглася домовитися з Пекіном про перегляд усіх боргових виплат, продовживши термін погашення із 10 до 30 років, включаючи призупинення погашення китайських позик на 2023–2024 рр. (до літа 2024) через напружену економічну ситуацію в країні (Tarrosy, & Voros, 2024). Зокрема, у 2018 р. Експортно-імпорتنний банк Китаю, що підпорядкований уряду КНР і фінансує урядові проєкти за кордоном, провів реструктуризацію кредиту обсягом понад \$2,4 млрд для ефіопської ділянки залізниці Аддис-Абеба – Джибуті (запущена в експлуатацію у 2018 р.), продовживши термін погашення на 20 років. При цьому експерти прогнозують подальші можливі пролонгації боргу та призупинення виплат (Masho, 2018).

У 2019 р. тим самим банком було підписано меморандум щодо реструктуризації кредиту розміром \$490 млн для джибутійської ділянки вищезгаданої залізниці через продовження терміну погашення на 10 років і зниження відсоткової ставки з LIBOR + 3 % до LIBOR + 2,1 %. Тривають переговори щодо укладання кінцевої угоди між Джибуті та Ексімбанком Китаю з цього питання (IMF Africa Department, 2019).

Отже, як слушно наголошують Д. Бройтігам, Ю. Хуанг і К. Акер, "уряд країни-позичальника повинен краще планувати свої проєкти, перш ніж позичати" (Brautigam, Huang, & Acker, 2020, р. 1). Адже саме в

⁵ Китай з 1985 р. є нерегіональним членом АФБР.

якості та доброчесності урядового управління, зокрема економічного прогнозування та кредитно-фінансового контролю, африканських країн-боржників, часто полягають головні причини їх боргових проблем. Не менш важливою є здатність держави, що прагне до сталого економічного розвитку, відстоювати свої національні інтереси в жорстко конкурентному геополітичному та гео економічному середовищі сучасного світу. У цьому контексті важко не погодитися з думкою М. Генніга, а саме: "Відповідальна держава має бути сміливою державою, що протистоїть силам, які позбавляють прав людей та цілі народи. Така відповідальна держава додає легітимності політичній еліті в уряді. Її пріоритети, у свою чергу, зробили б другорядним питанням, звідки приходять зовнішні агентства та зацікавлені сторони, з якими ведуться переговори, що потенційно можуть перерости в бізнес..." (Henning, 2013, p. 447).

На завершення цієї дискусії хотіли б навести оцінку відомої португальської дослідниці китайсько-африканського співробітництва А. К. Алвес: "Незважаючи на всі пов'язані з цим ризики, у Китаю можуть бути засоби, щоб "поштовхнути" розвиток Африки. Він має відповідні ресурси, технології, досвід, товари і, що найважливіше, політичну волю, щоб досягти цієї мети" (Alves, 2008, p. 80).

Теоретичним обґрунтуванням сучасної економічної дипломатії КНР у країнах, що розвиваються, стала теорія нової структурної економіки (НСЕ), розроблена одним із найавторитетніших у світі китайських економістів, нині професором Пекінського університету Джастином Іфу Ліном під час його перебування на посаді віце-президента та шеф-економіста Світового банку (2008–2012). Принциповою особливістю теорії НСЕ є відмова від традиційної бінарності поділу країн на розвинені й такі, що розвиваються: економічний розвиток визнається як поступовий і безперервний процес, що слідує за змінами порівняльних переваг у міру того, як держава поступово переходить від аграрної до індустріальної економіки;

Теорія НСЕ не передбачає революційного виклику світовим економічним і фінансовим інституціям, що уособлюють Вашингтонський консенсус. Радше, створюючи інтелектуальні межі для ведення зовнішньоекономічної політики, вона обґрунтовує об'єктивний тренд реструктуризації архітектури глобального економічного та фінансового лідерства й посилення позицій і провідної ролі Китаю в цих процесах, зокрема пов'язаних із динамічними змінами глобальних ланцюгів створення вартості.

Особливостями "китайської моделі" розвитку порівняно з іншими експортоорієнтованими східноазійськими економіками є активне використання державних функцій і державної власності для стимулювання зростання ринкової конкуренції та інвестицій поза межами державного сектору, а також широке залучення прямих іноземних інвестицій у спеціальних економічних зонах.

Отже, попри посилення глобальної багатополлярності, передусім глобальної конкуренції між "Вашингтонським консенсусом" і "Пекінським консенсусом", як альтернативними моделями економічного розвитку та участі у глобалізаційних процесах для країн, що розвиваються, економіко-теоретичне й дипломатичне обґрунтування Пекіном реальної моделі свого сучасного економічного розвитку є більш поміркованим, більш "дружнім" та адаптивним до неоліберальної моделі Вашингтонського консенсусу, ніж сама ця реальна модель, що є по суті, за механізмом прийняття рішень і методами внутрішньої та зовнішньої

експансії, жорстко-етатистською, ідеологічно вмотивованою та централізовано-авторитарною.

КНР за останнє десятиріччя забезпечила собі міцний геостратегічний плацдарм для просування власних економічних інтересів уздовж критично важливого для глобальних ланцюжків поставок транспортного коридору від Суецького каналу через Червоне море, Баб-ель-Мандебську протоку та Аденську затоку до Перської затоки та Індійського океану, а також для подальшої експансії своєї економічної, фінансової та "м'якої сили" на Африканському континенті.

Цілком вірогідно, що чинник блокування ключового маршруту світового торгового судноплавства через Баб-ель-Мандебську протоку збереже своє геостратегічне значення на середньостроковий перспективу, впливаючи на глобальні ланцюги поставок, а відтак, і на процеси реструктуризації світової економіки та загострення боротьби за глобальне економічне лідерство.

Список використаних джерел

- Волович, О. (2019, 18 липня). Африканська політика Китаю. Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень "Борисфен Інтел". <http://bintel.com.ua/uk/article/afrykanska-polityka-kytayu/>
- Вонг, К.-Х. (2018). Аналіз китайського нарративу світового порядку та зовнішньої політики: чи є Китай ревізіоністською або реформаторською державою. Strategic Group Sofia. <https://sg-sofia.com.ua/analiz-kitaj-narativ>
- Константинов, В. (2017, 25 липня). Військовий захист для інвестицій: що означає відкриття китайської бази в Африці. Європейська правда. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/07/25/7068921/>
- Піляев, І. С. (2021). Роль держави в генетиці східноазійського "економічного дива": неструктуралістське бачення. *Економіка України*, 8(717), 15–25. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.08.015>
- Рошко, С. М., & Феделеш, М. В. (2020). Економічна дипломатія Китаю в умовах реалізації проекту "Один пояс – один шлях". *Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: міжгалузеві диспути* (с. 69–74). Open Science Laboratory. https://openscilab.org/wp-content/uploads/2020/06/suchasni-vikliki-i-aktualni-problemi-nauki-osviti-ta-virobnictva_2020_06_03_tezy.pdf
- Угву, В. У. (2021). *Політика КНР щодо країн Африки* [Автореф. дис. канд. політ. наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка]. Науково-консультаційний центр КНУТШ. https://scc.knu.ua/upload/iblock/bf8/aref_Ugww%20V.U.pdf
- Шаров, О. М. (2019). *Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи*. Національний інститут стратегічних досліджень.
- Adebayo, T. (2024, March 16). African Development Bank chief criticizes opaque loans tied to Africa's natural resources. *The Associated Press*. <https://apnews.com/article/african-development-bank-natural-resources/-loans-china-66adc38e589c12589ed7831a8e56ca5e>
- Aberg, J. H. S., & Becker, D. (2020). China as Exemplar: Justin Lin, New Structural Economics, and the Unorthodox Orthodoxy of the China Model. *Politics & Policy*, 48(5), 815–835.
- Alves, A. Ch. (2008). Chinese Economic Diplomacy in Africa: The Lusophone Strategy. In Ch. Alden, D. Large, R. S. De Oliveira (Eds.). *China Returns to Africa: A Rising Power and a Continent Embrace* (pp. 69–82). Columbia University Press.
- Bartlett, K. (2022, June 30). Beijing Seeks Mediator Role in Turbulent Horn of Africa. *Voa News*. <https://www.voanews.com/a/beijing-seeks-mediatorrole-in-turbulent-horn-of-africa-/6639852.html>
- Bharti, M. Sh. (2022). The Development of China's Economic Cooperation in the Horn of Africa: Special Reference to the Belt and Road Initiative. *African Journal of Economics, Politics and Social Studies*, 1(1), 17–30.
- Big decline in China's BRI investments, cash grants to Africa. (2021, December 14). *Business Standard*. https://www.business-standard.com/article/international/big-decline-in-china-s-bri-investments-cashgrants-to-africa/-report-121121301009_1.html
- Bodetti, A. (2020, January 25). Through Eritrea, China Quietly Makes Inroads Near the Red Sea. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2020/01/through-eritrea-china-quietly-makes-inroads-near-the-red-sea>
- Brautigam, D. (2008). 'Flying Geese' or 'Hidden Dragon'? Chinese Business and African Industrial Development. In Ch. Alden, D. Large, R. S. De Oliveira (Eds.). *China Returns to Africa: A Rising Power and a Continent Embrace* (pp. 51–68). Columbia University Press.
- Brautigam, D., Huang, Y., & Acker, K. (2020). *Risky business: New data on Chinese loans and Africa's debt problem. Research Report*. SAIS-CARI Briefing Papers & Economic Bulletins. Briefing paper No. 03/2020. Johns Hopkins University. <https://hdl.handle.net/10419/248244>

- Çalışkan, G. (2021, October 22). *The Only Place in the World China Has a Military Base: Djibouti*. Ankara Center for Crisis and Policy Research. <https://www.ankasam.org/the-only-place-in-the-world-china-has-a-military-base-djibouti-v/?lang=en>
- Center for International Knowledge on Development (2023, June). *Progress Report on the Global Development Initiative 2023*. <http://ws.china-embassy.gov.cn/eng/xwtd/202306/P0202306274143360/20074.pdf>
- Chaudhury, D. R. (2023, October 12). China's new global initiatives mask an intrusive agenda. *The Economic Times*. <https://economictimes.indiatimes.com/news/international/world-news/chinas-new-global-initiatives-mask-an-intrusive-agenda/articleshow/104360749.cms?from=mdr>
- Chaziza, M. (2021, January 26). China Consolidates Its Commercial Foothold in Djibouti. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2021/01/china-consolidates-its-commercial-foothold-in-djibouti/#:~:text=In%202017%2C%20China%20established%20a,era%20in%20China-Djibouti%20relations>
- Dagher, S., & Hatem, M. (2024, March 21). Yemen's Houthi Tell China, Russia Their Ships Won't Be Targeted. *Bloomberg*. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-03-21/china-russia-reach-agreement-with-yemen-s-houthis-on-red-sea-ships>
- Embassy of the People's Republic of China in Eritrea. (2022, May 12). *For Peace and Development in the Horn of Africa, China Is Doing Its Part*. http://er.china-embassy.gov.cn/eng/sghd/202205/t20220512_10685184.htm
- Embassy of the People's Republic of China in the Republic of South Africa. (2023, March 16). *Xi Jinping Attends the CPC in Dialogue with World Political Parties High-level Meeting and Delivers a Keynote Speech*. http://za.china-embassy.gov.cn/eng/jbwzlm/zgxw/202303/t20230317_1104/3656.htm#:~:text=They%2C%20transcending%20time%20and%20space/of%20world%20civilizations%20more%20vibrant
- Ethiopia's gambit for a port is unsettling a volatile region. (2024, January 2). *The Economist*. <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2024/01/02/ethiopia-gambit-for-a-port-is-unsettling-a-volatile-region>
- Gallagher, A., Hamasaeed, S., & Nada, G. (2023, March 16). *What You Need to Know About China's Saudi-Iran Deal*. The United States Institute of Peace. <https://www.usip.org/publications/2023/03/what-you-need-know-about-chinas-saudi-iran-deal>
- Global Civilization Initiative – another gift from China to world: Global Times editorial. (2023, 17 March). *Global Times*. <https://www.globaltimes.cn/page/202303/1287448.shtml>
- Hanauer, L., & Morris, L. J. (2014). *China in Africa: Implications of a Deepening Relationship*. RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB9760.html
- Henning, M. (2013). Reviewing China and Africa: Old interests, new trends – or new interests, old trends? *Development Southern Africa*, 30(4–05), 437–450. <https://doi.org/10.1080/0376835X.2013.830241>
- Huang, Ch.-Ch. (2022). Confucian "Humanity" (ren 仁) as a Resource for a Global Ethics. *Diogenes*, 64(1–2), 34–38. <https://doi.org/10.1177/03921921221102758>
- IMF Africa Department (2019, October 18). *Djibouti 2019 Article IV Consultation, International Monetary Fund, Country Report*, 19/314. <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/CR/2019/1DJIEA20/19002.ashx>
- Kamali, P., Koepke, R., Sozzi, A., & Verschuur, J. (in co-authorship with the PortWatch team, which includes S. Arslanalp). (2024, March 7). *Red Sea Attacks Disrupt Global Trade*. *IMF Blog*. <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2024/03/07/Red-Sea-Attacks-Disrupt-Global-Trade>
- Kpler, (2024, January 30). *Red Sea disruption. A White Paper Report*. <https://www.kpler.com/red-sea-whitepaper-download>
- Kroeber, A. R. (2016). *China's Economy: What Everyone Needs to Know*. Oxford University Press.
- Lin, J. Y. (2012). *New Structural Economics: A Framework for Rethinking Development and Policy*. The World Bank.
- Masho, A. (2018, September 6). Ethiopia PM Says China Will Restructure Railway Loan. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/ethiopia-china-loan/update-1-ethiopia-pm-says-china-will-restructure-railway-loan-idUSL5N1V628E>
- Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. (2021, November 26). *China and Africa in the New Era: A Partnership of Equals*. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/202111/t20211126_10453904.html
- Narang, H. (2024, February 7). Infrastructure diplomacy the key to China's influence in Africa. *East Asia Forum*. <https://eastasiaforum.org/2024/02/07/infrastructure-diplomacy-the-key-to-chinas-influence-in-africa/>
- Naughton, B. (2010). China's Distinctive System: Can it be a Model for Others? *Journal of Contemporary China*, 19, 437–460. <https://doi.org/10.1080/10670561003666079>
- Number of Chinese workers across Africa drops to lowest level. (2024, 17 March). *The Times of India*. <https://timesofindia.indiatimes.com/world/china/number-of-chinese-workers-across-africa-drops-to-lowest-level/articleshow/108562118.cms>
- Peel, M., Kynge, J., & Hornby, L. (2018, July 2). China's Balkan investment pledges stoke EU concern. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/6c646a3e-7d29-11e8-bc55-50daf11b720d>
- Qin, Y. (2007). Why Is There No Chinese International Relations Theory? *International Relations of the Asia-Pacific*, 7(3), 313–340.
- Tarrosy, I., & Voros, Z. (2024, February 14). The China-Built Addis-Djibouti Railway Gains Steam. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2024/02/the-china-built-addis-djibouti-railway-gains-steam>
- Ugwu, V. (2017). Reevaluating Dependency Theory in Sino-African Relations. *Kytaieznavchi doslidzhennia*, 1–2, 52–60. <https://sinologist.com.ua/wp-content/uploads/2018/03/Ugwu.pdf>
- Van de Looy, J. (2006). *Africa and China: A Strategic Partnership?* ASC Working Paper 67/2006. African Studies Centre. <https://www.ascleiden.nl/pdf/wp67.pdf>
- Were, A. (2022, June 1). The Secrets of China's Economic Statecraft in Africa. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2022/06/the-secrets-of-chinas-economic-statecraft-in-africa>
- World Bank. (2015, November 23). *With Continued Rapid Growth, Ethiopia is Poised to Become a Middle Income Country by 2025*. <https://www.worldbank.org/en/country/ethiopia/publication/ethiopia-great-run-growth-acceleration-how-to-pace-it>
- Yan, X. (2019). *Leadership and the Rise of Great Powers*. Princeton University Press.
- Zhao, T. (2009). A Political Philosophy of World in terms of All-Under-Heaven (Tianxia). *Diogenes*, 221, 5–18.

References

- Adebayo, T. (2024, March 16). African Development Bank chief criticizes opaque loans tied to Africa's natural resources. *The Associated Press*. <https://apnews.com/article/african-development-bank-natural-resources-loans-china-66adc38e589c12589ed7831a8e56ca5e>
- Åberg, J. H. S., & Becker, D. (2020). China as Exemplar: Justin Lin, New Structural Economics, and the Unorthodox Orthodoxy of the China Model. *Politics & Policy*, 48(5), 815–835.
- Alves, A. Ch. (2008). Chinese Economic Diplomacy in Africa: The Lusophone Strategy. In Ch. Alden, D. Large, R. S. de Oliveira (Eds.). *China Returns to Africa: A Rising Power and a Continent Embrace* (pp. 69–82). Columbia University Press.
- Bartlett, K. (2022, June 30). Beijing Seeks Mediator Role in Turbulent Horn of Africa. *Voa News*. <https://www.voanews.com/a/beijing-seeks-mediatorrole-in-turbulent-horn-of-africa-/6639852.html>
- Bharti, M. Sh. (2022). The Development of China's Economic Cooperation in the Horn of Africa: Special Reference to the Belt and Road Initiative. *African Journal of Economics, Politics and Social Studies*, 1(1), 17–30.
- Big decline in China's BRI investments, cash grants to Africa. (2021, 14 December). *Business Standard*. https://www.business-standard.com/article/international/big-decline-in-china-s-bri-investments-cashgrants-to-africa-report-121121301009_1.html
- Bodetti, A. (2020, January 25). Through Eritrea, China Quietly Makes Inroads Near the Red Sea. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2020/01/through-eritrea-china-quietly-makes-inroads-near-the-red-sea/>
- Brautigam, D. (2008). 'Flying Geese' or 'Hidden Dragon'? Chinese Business and African Industrial Development. In Ch. Alden, D. Large, R. S. De Oliveira (Eds.). *China Returns to Africa: A Rising Power and a Continent Embrace* (pp. 51–68). Columbia University Press.
- Brautigam, D., Huang, Y., & Acker, K. (2020). *Risky business: New data on Chinese loans and Africa's debt problem*. Research Report. SAIS-CARI Briefing Papers & Economic Bulletins. Briefing paper No. 03/2020. Johns Hopkins University. <https://hdl.handle.net/110419/248244>
- Çalışkan, G. (2021, October 22). *The Only Place in the World China Has a Military Base: Djibouti*. Ankara Center for Crisis and Policy Research. <https://www.ankasam.org/the-only-place-in-the-world-china-has-a-military-base-djibouti-v/?lang=en>
- Center for International Knowledge on Development (2023, June). *Progress Report on the Global Development Initiative 2023*. <http://ws.china-embassy.gov.cn/eng/xwtd/202306/P0202306274143360/20074.pdf>
- Chaudhury, D. R. (2023, October 12). China's new global initiatives mask an intrusive agenda. *The Economic Times*. <https://economictimes.indiatimes.com/news/international/world-news/chinas-new-global-initiatives-mask-an-intrusive-agenda/articleshow/104360749.cms?from=mdr>
- Chaziza, M. (2021, January 26). China Consolidates Its Commercial Foothold in Djibouti. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2021/01/china-consolidates-its-commercial-foothold-in-djibouti/#:~:text=In%202017%2C%20China%20established%20a,era%20in%20China-Djibouti%20relations>
- Dagher, S., & Hatem, M. (2024, March 21). Yemen's Houthi Tell China, Russia Their Ships Won't Be Targeted. *Bloomberg*. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-03-21/china-russia-reach-agreement-with-yemen-s-houthis-on-red-sea-ships>
- Embassy of the People's Republic of China in Eritrea. (2022, May 12). *For Peace and Development in the Horn of Africa, China Is Doing Its Part*. http://er.china-embassy.gov.cn/eng/sghd/202205/t20220512_10685184.htm
- Embassy of the People's Republic of China in the Republic of South Africa. (2023, March 16). *Xi Jinping Attends the CPC in Dialogue with World Political Parties High-level Meeting and Delivers a Keynote Speech*. http://za.china-embassy.gov.cn/eng/jbwzlm/zgxw/202303/t20230317_11043656/.htm#:~:text=They%2C%20transcending%20time%20and%20space,of%20world%20civilizations%20more%20vibrant
- Ethiopia's gambit for a port is unsettling a volatile region. (2024, January 2). *The Economist*. <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2024/01/02/ethiopia-gambit-for-a-port-is-unsettling-a-volatile-region>
- Gallagher, A., Hamasaeed, S., & Nada, G. (2023, March 16). *What You Need to Know About China's Saudi-Iran Deal*. The United States Institute of

Peace. <https://www.usip.org/publications/2023/03/what-you-need-know-about-chinas-saudi-iran-deal>

Global Civilization Initiative – another gift from China to world: Global Times editorial. (2023, March 17). *Global Times*. <https://www.globaltimes.cn/page/202303/1287448.shtml>

Hanauer, L., & Morris, L. J. (2014). *China in Africa: Implications of a Deepening Relationship*. RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB9760.html

Henning, M. (2013). Reviewing China and Africa: Old interests, new trends – or new interests, old trends? *Development Southern Africa*, 30(4-05), 437–450. <https://doi.org/10.1080/0376835X.2013.830241>

Huang, Ch.-Ch. (2022). Confucian "Humanity" (ren 仁) as a Resource for a Global Ethics. *Diogenes*, 64(1–2), 34–38. <https://doi.org/10.1177/0392192/1221102758>

IMF Africa Department (2019, October). *Djibouti 2019 Article IV Consultation, International Monetary Fund, Country Report, 19/314*. <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/CR/2019/1DJIEA2019002.aspx>

Kamali, P., Koepke, R., Sozzi, A., & Verschuur, J. (in co-authorship with the PortWatch team, which includes S. Arslanalp). (2024, March 7). *Red Sea Attacks Disrupt Global Trade*. IMF Blog. <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2024/03/07/Red-Sea-Attacks-Disrupt-Global-Trade>

Konstantinov, V. (2017, July 25). Military protection for investment: what the opening of a Chinese base in Africa means. *Yevropeys'ka pravda*. <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2017/07/25/7068921/> [in Ukrainian].

Kpler. (2024, 30 January). *Red Sea disruption. A White Paper Report*. URL: <https://www.kpler.com/red-sea-whitepaper-download>

Kroeber, A. R. (2016). *China's Economy: What Everyone Needs to Know*. Oxford University Press.

Lin, J. Y. (2012). *New Structural Economics: A Framework for Rethinking Development and Policy*. The World Bank.

Masho, A. (2018, September 6). Ethiopia PM Says China Will Restructure Railway Loan. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/ethiopia-china-loan/update-1-ethiopia-pm-says-china-will-restructure-railway-loan-idUSL5N1V628E>

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. (2021, November 26). *China and Africa in the New Era: A Partnership of Equals*. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/202111/t20211126_10453904.html

Narang, H. (2024, February 7). Infrastructure diplomacy the key to China's influence in Africa. *East Asia Forum*. <https://eastasiaforum.org/2024/02/07/infrastructure-diplomacy-the-key-to-chinas-influence-in-africa>

Naughton, B. (2010). China's Distinctive System: Can it be a Model for Others? *Journal of Contemporary China*, 19, 437–460. <https://doi.org/10.1080/10670561003666079>

Number of Chinese workers across Africa drops to lowest level. (2024, March 17). *The Times of India*. <https://timesofindia.indiatimes.com/world/china/number-of-chinese-workers-across-africa-drops-to-lowest-level/article/show/108562118.cms>

Peel, M., Kynge, J., & Hornby, L. (2018, July 2). China's Balkan investment pledges stoke EU concern. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/6c646a3e-7d29-11e8-bc55-50daf11b720d>

Piliaiev, I. S. (2021). The role of the state in the genetics of the East Asian "economic miracle": a neostructuralist vision. *Economy of Ukraine*, 8(717), 15–25. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.08.015> [in Ukrainian].

Roshko, S. M., & Fedelesh, M. V. (2020). China's economic diplomacy in the context of the One Belt One Road project. *Modern challenges and current problems of science, education and production: interdisciplinary debates* (pp. 69–74). Open Science Laboratory. https://openscilab.org/wp-content/uploads/2020/06/suchasni-vikliki-i-aktualni-problemi-nauki-osviti-ta-virobnictva_2020_06_03_tezy.pdf [in Ukrainian].

Qin, Y. (2007). Why Is There No Chinese International Relations Theory? *International Relations of the Asia-Pacific*, 7(3), 313–340.

Sharov, O. M. (2019). *Economic diplomacy: basics, problems and prospects*. National Institute for Strategic Studies [in Ukrainian].

Tarrosy, I., & Voros, Z. (2024, February 14). The China-Built Addis-Djibouti Railway Gains Steam. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2024/02/the-china-built-addis-djibouti-railway-gains-steam/>

Ugwu, V. (2017). Reevaluating Dependency Theory in Sino-African Relations. *Kytaieznachnyi doslidzhennia*, 1–2, 52–60. <https://sinologist.com.ua/wp-content/uploads/2018/03/Ugwu.pdf>

Ugwu, V. U. (2021). *China's Policy towards Africa* [Abstract of the PhD (Polit.) Dissertation, Taras Shevchenko National University of Kyiv]. Scientific and Consulting Center of TSNUK. https://scc.knu.ua/upload/iblock/bf8/aref_Ugwu%20V.U.pdf [in Ukrainian].

Van de Looy, J. (2006). *Africa and China: A Strategic Partnership?* ASC Working Paper 67/2006. African Studies Centre. <https://www.ascleiden.nl/pdf/wp67.pdf>

Volovich, O. (2019, July 18). *China's African policy*. Independent Analytical Center for Geopolitical Research "Boryslen Intel". <http://bintel.com.ua/uk/article/afrykanska-polityka-kytayu/> [in Ukrainian].

Were, A. (2022, June 1). The Secrets of China's Economic Statecraft in Africa. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2022/06/the-secrets-of-chinas-economic-statecraft-in-africa/>

Wong, K. (2018). Analysis of Chinese Narrative of World Order and Foreign Policy: is China a Revisionist or Reformist Power? *Strategic Group Sofia*. <https://sg-sofia.com.ua/analiz-kitaj-narativ/> [in Ukrainian].

World Bank. (2015, November 23). *With Continued Rapid Growth, Ethiopia is Poised to Become a Middle Income Country by 2025*. <https://www.worldbank.org/en/country/ethiopia/publication/ethiopia-great-run-growth-acceleration-how-to-pace-it>

Yan, X. (2019). *Leadership and the Rise of Great Powers*. Princeton University Press.

Zhao, T. (2009). A Political Philosophy of World in terms of All-Under-Heaven (Tianxia). *Diogenes*, 221, 5–18.

Отримано редакцією журналу / Received: 22.06.24

Прорецензовано / Revised: 11.07.24

Схвалено до друку / Accepted: 29.10.24

Igor PILIAIEV, DSc (Polit.), Prof.

ORCID ID: 0000-0001-7509-3158

e-mail: igor.piliaiev@gmail.com

Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine

CONTEMPORARY ECONOMIC DIPLOMACY OF THE PRC IN RELATIONS WITH DEVELOPING COUNTRIES (THE HORN OF AFRICA CASE)

Background. China, since the successful implementation of the Reform and Opening Up policy, moved away from the Marxist-Maoist approach to diplomacy towards an increasingly integrative approach, combining the Confucian-tradition ethical messages with endeavours to incorporate the methodology and practical approaches of Western schools of international relations and diplomacy. The author's goal was an interdisciplinary analysis of ideological, value and theoretical foundations, the current state and features of China's economic diplomacy in regard to developing countries, using the case of the Horn of Africa region being a focus of the key world actors' clashing interests. On that basis, the regional trends in developing global multipolarity, particularly the geo-economic effects of the Bab-el-Mandeb security crisis on China's regional positions, were investigated. An analysis of the critical narrative regarding the PRC's contemporary economic diplomacy was carried out.

Methods. The methods of abstract-logical, case-study, axiological, empirical, statistical and structural-functional analysis were applied as well as tools of social philosophy, political economy, the modernization, civilizational and globalization theories.

Results. It was revealed that the theory of the new structural economy became the theoretical basis for the modern economic diplomacy of the PRC in developing countries, the main feature of which is the rejection of the traditional binary division of countries into developed and developing countries and the traditional dichotomy "donor – recipient" in favor of "partnerships for development". While using the example of the Horn of Africa region, it was found that Beijing's economic diplomacy towards African states is expansive, but at the same time it is marked by Confucian flexibility, an effort to avoid antagonisms and find a "golden mean".

Conclusions. It has been proven that, despite the strengthening of global competition between China and the USA, Beijing's economic-theoretical and diplomatic grounding the real model of its modern economic development is more "friendly" and adaptive to the Washington Consensus neoliberal model than this real model itself. Over the past decade, China has secured a strong geostrategic foothold in the Horn of Africa region to advance its own economic interests along the Bab al-Mandeb Strait transport corridor, critical to global supply chains, and to further expand its economic, financial and "soft power" in Africa.

Keywords: relational diplomacy, New Structural Economics, Confucianism, aid for development, the Bab al-Mandeb security crisis.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішеннях про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses, or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.